
	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHS [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXXI (2023). Книжка / Issue 2</p>
---	---	--	---

DOI: 10.54664/WRLP9947

СЪБРАНИЕТО ЗА ИЗБОР НА КНЯЗ (1879 г.). СЪСТАВ И СФОРМИРАНЕ*

Милко ПАЛАНГУРСКИ**

THE ASSEMBLY FOR THE ELECTION OF A PRINCE 1879. COMPOSITION AND FORMATION

Milko PALANGURSKI

Abstract: *The decisions of the Berlin Treaty stipulated that, upon the formation of the new Bulgarian state, the “leaders” of the nation would be convened to draft the Organic Statute of the country. In early 1879, they began their activity, and one of their tasks was to determine the form and method of electing the first Bulgarian ruler in accordance with the peace treaty. The choice was extremely important, because according to international law, this marked the beginning of the Principality’s self-government. It was decided that the special assembly for electing a prince would be composed only of representatives elected by the people, literally following the spirit of the Treaty of Berlin. Under the control of the Russian occupying power, 244 people’s representatives were elected, who were from different social groups. As with the composition of the assembly of notables, they represented the most prominent persons in a national and regional sense. On 17 April 1879, 241 of them accepted, with acclamations, Prince Alexander of Battenberg as the Bulgarian ruler, with which the independent functioning of the country and the construction of its constitutional institutions began after a 483-year break.*

Keywords: *Treaty of Berlin; assembly to elect a prince; Prince Alexander of Battenberg; elections; Members of Parliament.*

По стечение на историческия процес през късната зима и ранната пролет на 1879 г. българите, но и европейското и балканското обществено мнение очакват с трепет решенията на два парламента – Учредителното народно събрание (УНС) и събранието за избор на княз. Първото трябва да създаде и приеме основния закон на младото княжество, второто е свикано

* Статията е подготвена по проект „Парламентарният корпус на България – персонални, политически и социални аспекти (1879–2022 г.)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ по договор № КП-06-Н70/7 от 13.12.2022 г.

** **Милко Палангурски** – доктор на историческите науки, професор, ръководител на катедра „Нова и най-нова история на България“, Исторически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“; България; @ m.palangurski@ts.uni-vt.bg

само и единствено за да избере българския княз, като и двете събрания произтичат директно от решенията на Берлинския конгрес. Възкръсването на една държавност е събитие, което предопределя новата политическа карта на Европейския югоизток, събитие, което не може да не се следи под лупа от дипломати, вестникари и политици. За Учредителното народно събрание отдавна почти всички факти и процеси са известни, докато за събранието, открито на 17 април 1879 г., документацията е изключително рядка, избирателният процес и дори съставът на парламента не само е дискуссионен – нещо повече, той е практически непознат както за широката публика, така и за специалистите. Споровете около събранието, което в исторически план получава етикетът I Велико народно събрание (ВНС), обаче остават – като се започне от неговия статус, премине се през изборния процес и се стигне до неговия състав.

С течение на годините историческата наука многократно се опитва да разреши няколко въпроса за събранието, което избира първия български владетел през 1879 г. Рамката на Берлинския договор е добре позната и е сравнително логична, а и добре разписана времево. Изборът на княза е разположен в няколко императивни рамки: „Българският княз – постановява чл. 3 на договора – ще се избере свободно от народа и ще се потвърди от Високата порта с одобрението на Великите сили“, като за този пост се приема забраната за членове на управляващите домове на Великите сили и повтаряне на процедурата, ако княжеското достойнство би „останало празно“. Княжеският въпрос се поставя и в съответствие с основния закон, който трябва да бъде приет и едва след това трябва да „се пристъпи към избора на Български княз“. „Щом князът се въдвори, новото устройство влиза в сила и Княжеството встъпва в пълно упражнение на своята автономия“. Тази постановка на член 7 от договора дава още по-голяма яснота на текста. Така се появява въпросът какво означава изборът „свободно от народа“ [Танкова, В., А. Стрезова, 2013, с. 92–93, 95–96]? Формален или не, този акт трябва да изпълни постановленията, от една страна, на Берлинския договор, от друга страна – да задоволи Великите сили и Високата порта, които имат последната дума за утвърждаването на княза и, разбира се, да задоволява националните стремежи.

Прословутата анкета на княз Дондуков-Корсаков относно устройството на българската държава започва с въпроса: „От какви лица трябва да бъде съставено Народното събрание за избор на княз?“. Тази анкета много често се е разглеждала единствено през призмата на и погледа върху начина за конструиране на УНС и Конституцията, но това просто не е вярно. Когато този въпрос е зададен, проектът за Конституцията вече се обсъжда в руската столица. Начинът и времето на сформирание на УНС отдавна е решен от княз Дондуков-Корсаков и него вече го интересува следващата, втората по Берлинския договор стъпка – изборът на княз. През ноември 1878 г. той вече има съгласието на руското външно министерство, че това трябва да стане веднага след учредителното събрание в срок, „не по-късно от февруари и началото на март“. [Учредителното..., 2004, с. 31, 41–42]. Графикът няма да бъде спазен, но е добър ориентир.

Всъщност начинът за сформирание на събранието за княз също е предварително решен. Затова в УНС при откриването му княз Дондуков-Корсаков внася няколко документа. След конституционният проект най-важна е т.нар. „Особена наредба за начина, по който ще стане избирането на първия княз“. С нея за депутати „по право“ руснаците предвиждат: митрополитите, губернаторите и вицегубернаторите от български произход, председателите на губернските, окръжните и търговските съдилища, председателите на градските, окръжните и губернските управителни съвети. Към тях трябва да се включат и избрани от народа представители по формулата – 6 от всеки губернски град и 18 от всяко окръжие. Втората точка предвижда събранието да се ръководи от Екзарха, а при отсъствие от някой от митрополитите, третата определя, че изборът на княз може да започне при наличие на 3/4 от представителите, и последната предвижда задължението на приелия българския трон да положи клетва пред събранието съгласно основния закон. Затова и конституционната комисия го разглежда като

отделен документ, представен на учредителите, и предлага членовете на УНС да бъдат усилен с по двама представители, избрани от всеки окръг. Пропадането на Рапорта води дотам, че на 26 март 1879 г. в парламентарна зала 57 представители внасят същото предложение, но мнозинството с решение от 26 март и 1879 г. налага текст, че всички депутати ще бъдат избирани пряко от народа [Палангурски, М. 2007, с. 6–7]. Системата на избор остава същата, т.е. чрез Временните правила от 24 август 1878 г. [Манолова, М. 2003, с. 148–153]. Председателят на събранието „се задължава да влезе в споразумение с правителството, за да станат избиранията на представителите“. Бързината е толкова голяма, че чак на 9 април П. Каравелов се сеща (или пък е подсетен от руските власти), че не е гласувана четвъртата точка от руското предложение, т.е. задължението князът да положи клетва, и подлага на гласуване текста, който единствено остава непокътнат от руското предложение [Палангурски, М. 2007, с. 7]. Английският представител Уилям Палгрейв донася в Лондон най-кратката и точна характеристика на случващото се, че „второто и специално Народно събрание за избирането на княз в съответствие с решение, гласувано от първенците, ще бъде съставено предимно от членове, избрани чрез общо гласуване, при съотношение от трима народни представители на всеки десет хиляди мъжки гласоподаватели“ [Стрезова, А. 2018, с. 513].

Кога са проведени изборите за събрание, също е неуточнен въпрос. Това се дължи на начинът на избор, предвиден от руските Временни правила, които разписват двустепенни избори – първо се провеждат избори за т.нар. гласни, а след това те окончателно избират депутатите. Решението на УНС е от 26 март за избор на всички депутати и фактът, че новоизбраните депутати са в Търново на 16 април 1879 г., то е ясно, че изборите могат да се проведат само в този кратък интервал. По традиция избори се провеждат в неделя, затова и на базата на редица откъслечните сведения, напълно съм съгласен с твърдението на Й. Гешева, че вотът е бил осъществен в две поредни недели – 1 и 8 април 1879 г. [Гешева, Й. 2001, с. 23]. Това се потвърждава и отправеното на 6 април донесение до Лондон на У. Палгрейв, в което се уточнява, че „Изборите вече започнаха и Събранието ще се събере на 27 т.м.“ (15 април с. ст.) [Стрезова, А. 2018, с. 513]. Фактът, че събранието трябва да се събере на 15 април се потвърждава от времевия график, който сам княз Дондуков предлага на руското правителство, като целта му е в третата неделя на април да приключат всички процедури по изборите, предвидени в мирния договор [Учредителното, 2004, с. 501, 515].

В старата столица на 16 и 17 април 1879 г. се намират нови и стари депутати, едни приключили своята мисия с приемането на Конституцията, други продължават своя престой и в новия състав на събранието, а трети се появяват само за княжеския избор и вече почти век и половина не е ясно кой в каква роля е през тия динамични дни. Неслучайно пълният историкографски анализ, направен Й. Гешева, показва наличието на няколко, напълно разнопосочни числа за броя на депутатите, като сведенията се разпростират от 50 до 250 души [Гешева, Й. 2001, с. 24].

През 2009 г. за първи път е публикуван списък от 250 депутати в Избирателното събрание [Учредително българско..., 2009]. Този „Списокъ членовъ народнаго събрание для избрания перваго болгарского княза“ е прикрепен в един от томовете с отпечатаните дневници на Учредителното народно събрание и е на руски език. Депутатите са посочени по мястото си на избор – по губернии и окръзи. Това е абсолютно повторение на подхода на руската администрация и прилича на оповестяване на списъка с депутатите, имащи право да участват в УНС от началото на 1879 г. И през февруари, и през април списъците са отпечатани преди първите заседания, произлизат от традициите на руската администрация и имат ролята на единствен легитимен документ за допускане или недопускането на депутатите в залата. Разликата е, че през април вече няма проверка от страна на самото събрание. Това не променя факта, че този списък по външни белези и странични сведения може да бъде обявен за официален и произлизащ от ВРОУ. Броят на депутатите се потвърждава и от наблюдаващите събранието европейски дипломати. Френският генерален консул Шефер донася в Париж, че депутатите, свикани в Търново са 250 [Учредителното..., 2004, с. 542].

Изборът на княза е действие, добре познато и описано с подробности събитие. [Гешева, Й. 2001, с. 29–33; Танкова, В., Стрезова, А. 2013, с. 100–101]. Но в цялостната реконструкция на събитията липсва основният документ, гласуван от събранието – актът за избор на княз Александър Батенберг. Основното подозрение през цялото време е, че тази документация е изнесена от руската администрация или е безвъзвратно загубена при някой от пожарите, засягали парламентарния архив. Основополагащият акт за избора на нов владетел има ключово значение за решаване на ред въпроси.

За наша радост той се оказва напълно запазен и се намира там, където трябва да е и е неговото място – в личния архив на първия български владетел, съхраняван в Българския исторически архив в Националната библиотека [НБКМ – БИА, Ф. 271, а.е. 8, л. 1–5]. На първия лист ръкописно е изписан следният текст:

„Тысяча восемьсот семьдесят девятого года Апреля 17-го дня, Народное Собрание, созванное **Императорскимъ** Россійскимъ комиссаромъ в г. Терновъ, древнюю столицу Болгаріи, для избранія перваго болгарскаго Княза, подъ председательствомъ блаженнейшаго Антима Видинскаго,

Постановило единогласно: просить принять болгарскую княжескую корону **принца Александра Баттенбергскаго**, о чем послать Его **Светлости** особую депутацию и известить Императорскаго Россійскаго комиссара о состоявшемся избраніи болгарскаго Княза“. След текста са поставени подписите на депутатите.

Това е единственият ни известен документ от Събранието за избор на княз [Танкова, В., Стрезова, А. 2013, с. 101]. Той дори на практика не е гласуван, а акламациите по време на избора на княз се потвърждават с подписите на депутатите. Няма сведения да има някакъв друг писмен акт от страна на събранието. Не открих никакви, дори косвени податки за водене на пример на официален протокол по време на последния ден на събранието, когато се извършва полагането на клетва от страна на княза на свиканите специално за това депутати на 27 юни 1879 г.

Документът за избор няма заглавие. В своя дневник д-р К. Стоилов, който не е депутат в събранието, но на 20 април 1879 г. е назначен от княз Дондуков-Корсаков за член на делегацията, която трябва да поднесе на княза документа за избор, го нарича „избирателният акт“. На 4 май 1879 г. в дневника си, той отбелязва, че делегацията в Ливадия поверява на Симеон Варненски да произнесе специална реч към княз Александър I и да му „предложи избирателния акт“. [Стоилов, К. 1996, с. 29]. Същото название в писмо до Тодор Икономов използва и друг участник във връчването – митрополит Симеон, който добавя, че е бил „вложен в една хубава кутия“ [Дряновски, Б. 2004, с. 26]. Митрополитът знае много точно какво има в кутията, тъй като той е натоварен да поднесе и официален Адрес до княз Александър. Този адрес е съставен и подписан от председателя на събранието Антим Видински и неговите заместници Григорий Русенски и П. Каравелов и има за цел да уведоми княза за акта и дипломатически да легитимира изпратената до него делегация. Вторият абзац на този отдавна публикуван и известен адрес гласи следното: „Като разбрахме, че Ваше Височество удостоихте да приемете това избирание Ний Ви препровождаме избирателний протокол чрез особена депутация“ [Алманах на..., 1911, с. 375]. Протокол или акт, явно става въпрос за един и същ документ, още повече, че при откриването на събранието от страна на княз Дондуков, то е посъветвано заради своята свободна воля да не води протоколи, или да се задоволи само с „един протокол или акт за избиране“, който незабавно да му бъде съобщен, за да се съобщи на руския император [Алманах на..., 1911, с. 371]. Инструкцията се спазва безусловно.

Като конструкция документът изключително прилича на подписаната ден по-рано Търновската конституция и това не е случайно. Както основният закон, така и актът за избирането на Александър I е написан върху предварително подготвени сдвоени листове. Ръкописът, за разлика от Конституцията, обаче е само на руски. Още една промяна е видна от пръв поглед – листовите за подпис на депутатите не са раздвоени с предварително отпечатана линия, а подписите са полагани в една колона [Палангурски, М., Атанасова, С. 2020, с. 329–277]. Не може

да се каже от коя ръка произлиза текстът, макар почеркът да прилича на този на Георги Яковлев Кирков, който изписва Конституцията, но съпоставката показва, че в изписването на ключови думи има достатъчно разлики. От достъпната документи не мога да определя кой е авторът му.

Липсата на български превод трябва да покаже кой контролира целия процес на избор. За разлика от УНС, този път събранието не се занимава със своя състав – една неособено демократична позиция, но напълно в духа на руската традиция, а и предвид ограничената задача пред депутатите – избор на княз, съобразно монархическата традиция в световен мащаб дебати и дълги спорове не се приемат като добър вкус, още повече, като се има предвид, че се избира нов владетел, който се очаква да създаде и управляваща династия в новообразуваната държава. Един комичен на пръв поглед случай, когато депутатите се явяват пред княз Дондуков, за да му обявят решението си, той ги връща да донесат забравения от тях протокол, с което показва на всички цялата сериозност на извършения акт.

Подписването също е предварително подготвено – текстът не само е написан, но веднага под него на първия лист са изписани със същия почерк длъжностите на ръководството на събранието – председател, вицепредседатели, секретари и квестори, което означава, че мястото на листа е предварително разграфено. Те трябва само трябва да положат подписите си под документа на първия лист, а за останалите депутати се оставят следващите листове. И това е подобно на процедурата с подписване на Конституцията. Документът окончателно решава всички спорни въпроси за ръководството на събранието. Председател е Антим Видински, вицепредседатели са митрополит Григорий Доростолски и Червенски и Петко Каравелов, секретарите също са двама: Георги Тишев и Трифон Лозанов Панов. Двама са и квесторите – Никола Михайловски и Николай Даскалов. Явно всички те са посочени или синхронизирани с руския императорски комисар и след избора на княз, те първи подставят подписите си под документа, за да може да се легитимира събранието.

От там нататък на следващите листове отново се върви по установената практика от подписването на Конституцията. Първи парафират документа владците и другите свещенослужители (между тях са вмъкнати и няколко подписа на миряни), след това останалите полагат своите подписи, като се спазва редът по официалния списък на руската администрация, което, от своя страна, още веднъж легитимира истинността на този списък. Единствен, който не спазва своето място и слага подписа си последен е Петко Р. Славейков, който явно след като се опитва да говори за избора на Александър I е практически свален от трибуната и низвергнат политически [Гешева, Й. 2001, с. 33].

Съпоставката на подписите и официалният списък решават и основния въпрос – колко са народните представители в Събранието? В споменатия вече отпечатан списък са посочени 250 имена, по губернии и окръзи. Както и списъкът за УНС обаче, и в този има доста грешно изписани лични и фамилни имена, които могат да се уточнят и редактират окончателно само чрез подписите под акта за избор. Представеният тук окончателен списък (Таблица 1.) е именно съпоставка на имена, с нов превод на османотурските и гръцките имена съобразно поставените от членовете на събранието подписи. От тези факти става ясно, че мандат за участие в събранието получават реално 244 човека, тъй като шестима депутати са избрани на две места: Др. Цанков, М. Балабанов, Д. Греков, П. Каравелов, Н. Даскалов и Гр. Начович. Както и в УНС, така и сега администрацията не прави нищо, а не е сигурно дали въобще има каквото и да е желание да изпрати други хора в Търново. Притиска ги времето и това е напълно обяснимо, но показва и известно игнориране и липса на капацитет, тъй като в УНС някои представители поставят този въпрос през местните власти и се осигуряват нови депутати.

Това означава, че в залата трябва да има 244 човека, но подписите под акта за избор са 241. Трима депутати, двама от тях от Търново: Хаджи Ибрахим Х. Мустафа, Хафъз Мустафа и един от Елена – Сава хаджи Иванов – отсъстват. Няма как да се уточни дали те са взели участие в полагането на клетвата, за да можем да твърдим, че събранието е напълно попълнено по време на своето кратко съществуване. Затова напълно сигурен е само броят на имащите правото да участват в събранието и числото на избралите княз Александър I за български владетел.

Списъкът на участниците в събранието и съпоставката му с този на участниците в УНС разбива още една наложена в спомените на съвременниците и впоследствие намерила устойчиво място в историографията теза. Става въпрос за твърдото убеждение на всички, докоснали се до процеса, че в събранието за избор на княз практически имаме преизбиране на депутатите в Търново и новите в бившия конак, строен от Колю Фичето са само 66–75 човека [Гешева, Й. 2001, с. 25]. Списъкът и подписите под акта за избор обаче показват съвършено друга картина. В залата само 103 човека – т.е. едва 42.21% от състава на събранието – имат статус на учредители. От тях 43 са сред директно избраните, 57 са по звание, 3 са от групата на назначените и само 1 представител е от националните институции. Другите 141 придобиват правото на народни представители по време на проведените избори за събранието.

Това веднага трябва да ни насочи към идеята, че подобна промяна не е случайна, нито пък е творческа импровизация от страна на местните окупационни власти, а е процес, дирижиран внимателно от имащите възможност за това. Това не е само администрацията на княз Дондуков-Корсаков, а и онези невидими мрежи на сътрудничество и влияние, които съществуват и функционират в българския елит, съобразно културно, икономическо, религиозно и образователно ниво на всеки от участниците.

Как са се провеждали изборите за събранието става ясно от думите на подпредседателя на УНС Тодор Икономов. „Несъгласията и омразата така ми бяха дотегнали, пише той, щото аз се отказах от всяка кандидатура при изборите за избирателното събрание. Аз бързах да се отдалеча от Търново, гдето се развиха толкози страсти, изказаха се всевъзможни хули и се посяха толкова лоши семена, семена за ненавист, за взаимни гонения, за незачитание“ [Спомени за Учредителното..., 1979, с. 77]. Авторът на този текст е втория по влияние човек сред българите по време на УНС, само потвърждава, че „поставянето на кандидатурите“ става от старата столица, където в момента е концентрирана цялата централна администрация, и това не може да не стане без знанието, контрола и дейността на ВРОУ, което единствено има механизма да сведе до местните власти, а и да гарантира избора на „кандидатирания“ представители. А както е ноторно известно, руската власт отдавна и съвсем неприкрито застава зад онези, които политически стоят в рамката на консерватизма. Това обяснява как и защо някои депутати са избрани, без дори да знаят за това. Абсолютно същото поведение и позиция възприема и бъдещият външен министър Илия Томакев Цанов, който дори отказва да се върне в Търново след великденските празници и не подписва Конституцията. Според Теодор Нойман, австро-унгарски консул във Видин, Цанов, определен като „най-интелигентния и най-сдържания от тукашните българи“ се „отказва предварително от участие в изборите“, загрижен, че „голям брой слабообразовани селяни“ са „само инструмент в ръцете на честолюбиви агитатори“ [Учредителното..., 2004, с. 527]. Интересното е, че двамата с Икономов принадлежат към различните политически лагери.

Кой и как е дирижирал избирателния процес е трудно да се разбере, още повече при липсата на подробна първична документация. Изборът на княз Александър е „безупречно режисиран зрелищен спектакъл, призван да създаде впечатление за свободно избиране на княза от народа, в съответствие с чл. 3 на Берлинския договор.“ [Танкова, В., Стрезова, А. 2013, с. 100]. Като вземат предвид характерът на окупационния режим, руското влияние и българското поведение към обществените дела, тези автори имат своите сериозни основания. Но се оказва, че всеки от участниците в процеса има свои, понякога коренно различни и несъвместими очаквания, намерения и мотиви. Руснаците, и най-вече Дондуков-Корсаков, но и външното министерство имат притеснения относно възможността от провал на събранието и последвала намеса на другите Сили, поради изтичането на срока на окупацията. Императорът инструктира своя комисар „да се бърза с избора на княз, тъй като в изпълнението на този важен акт днес се състои цялото бъдеще на Българското Княжество“ и доказателство да държавна отговорност [Учредителното..., 2004, с. 490–494].

Австрийските дипломати пък се опасяват, че благодарение на масовото навлизане на свещеници и селяни в Търново ще се появи един нов, български конвент и „събранието ще от-

хвърли избора на княз и ще поеме само властта“. Френският генерален консул Шефер настоява пред Париж, че се очаква отлагането на процедурата по избор, тъй като едва ли ще се намери княз, който да пожелае да положи клетва пред подобна Конституция, или пък депутатите селяни да изберат Дондуков или граф Игнатиев. И докато княз Дондуков прави всичко възможно да ускори процедурата, английският представител приема, че събранието, понеже е съставено „чисто народно“, защото „нито членове по право, нито правителствени кандидати са приети, както и, че приближаващата дата за неговото свикване в никакъв случай не са в интерес на Руското Временно правителство. Последното прави всичко възможно да го забави с надеждата, че по този начин ще възстанови донякъде изгубеното си влияние“ [Учредителното..., 2004, с. 524, 527].

Единственият възможен път да се направи реконструкция на процеса е да се опита да видим как действат ангажираните в него отделни групи¹. Не може да не се започне с духовенството, още повече, че и дипломатите подчертават неговата засилена роля. В УНС висшите духовници не само оглавяват списъка на народните представители, който утвърждава руският императорски комисар, но имат и активна роля и влияние при функционирането на събранието. Сред депутатите „по звание“ те са сложени в отделна подкатегория „висше духовенство“ и чрез бившия Екзарх Антим Видински оглавяват събранието, но според постановленията на мирния договор те са в една група с варненския митрополит, който е грък, лидерът на еврейската община и видинският мюфтия. Така се спазват изискванията на Берлинския договор и се отдава нужната почит на единствената българска национална институция в рамките на Османската империя. Екзархията има не само религиозни функции, но организира и образователните и общинските структури, посредник е в семейните дела и гражданското състояние на населението и те единствено имат управленски опит на надрегионално ниво. За Временното руско окупационно управление (ВРОУ) религиозните дейци са задължителен елемент поради политическия интерес да бъдат инструмент за влияние върху депутати. Така в УНС се озовават 8 митрополити, двама управляващи епархии, игуменът на Рилския манастир и двама свещеници – единствените духовници, избрани от населението, което е и най-голямата изненада в случая, като се има предвид ролята им в доосвобожденските процеси.

Фактът, че висшето ръководство на православната църква се съгласява да бъде подложено на пряк избор от страна на своите клирици, показва, че те нямат никакви притеснения относно своята политическа легитимност и влияние и много добре разбират изискванията, поставени от международната дипломация. Не трябва да се забравя, че за българското общество идеята за неизбежната секуларизация на духовенството е още в едва уловим зародиш и е повече в рамките на странните теории, отколкото осъзната и готова за реализация политическа цел.

Затова и не е изненада, че всички висши йерарси на църквата, без варненския митрополит и игумена на Рилския манастир, получават мандат. Практически тази група директно се пренася от УНС в събранието за избор на княз с всички нейни отличителни черти и характеристики. Всеки от тях се позиционира за избор в губернията и своя основен окръг – митрополит Григорий в Русе, митрополит Антим във Видин, митрополит Симеон във Варна, епископ Климент в Търново, архимандрит Константин в Плевен. Голямата концентрация е в Софийска губерния – митрополит Мелетий в София, Иларион в Кюстендил, а в Самоков са дори двама митрополити – Доситей и останалият без епархия Евстатий Зографски и Пелагонийски. В тяхната биография и политически настройки е концентрирана цялата национална история и опити за признаване на българския милет в рамките на Османската империя и създаването на неговите самоуправленски и образователни институции.

Двамата свещеници, избрани пряко в УНС, са Никола Т. Икономов от Разград и Христо В. Черковналиев от с. Калипетрово, Силистренско. И двамата са илюстрация за дейността на онези български дейци, които съхраняват православието и същевременно се опитват да модернизират и преведат обществото в Новото време. Първият е 33 години учител, въвел взаимна-

¹ Анализът на отделните групи депутати е направен съобразно изследванията на [Палангурски, М 2014, с. 8–228; Палангурски, М. 2019, с. 15–169].

та метода и накрая, през 1874 г. става свещеник и поема управлението на градската община. Христо Черковналиев също започва като учител, поема духовния сан и от 1873 г. е митрополитски наместник в Силистра. Общото е, че те водят общинските, образователните и религиозните дела в своите градове и региони и в биографията им се концентрира всичко, което води до сформиранието на новобългарското общество. Като се има предвид, че точно този тип религиозни дейци имат своето влияние и механизми сред местните общности и те ще се окажат голямата изненада в изборите. Освен двамата „стари“ представители на бялото духовенство, в събранието се появяват още 12 редови свещеници и един епископ. Те са от всички региони, но все пак концентрация има – регион Видин е с четирима свещеници, от които – Анто Попов Виденов от Белоградчик и Димитър Галювец от Лом са с минало и участие във всички национални дейности. С трима свещеници се отличава и Радомир, но за нито един от тях няма сведения, дори в енциклопедиите. Това не означава, че те са хора без обществено влияние, но вероятно са локално познати.

По всичко изглежда, че както в северозападната, така и в югозападната част на страната православните йерарси вземат в свои ръце вота и оказват нужното, макар и невидимо в такива случаи, влияние. Неслучайно от всички епархии има видни представители на екзархийските структури, практически десните ръце на митрополитите. Във Видинска епархия е избран епископ Партений Велички (1845–1918), бъдещ софийски митрополит, в този момент помощник на Антим I и един от очакващите да бъде освободена някоя митрополитска катедра. Другите двама, които на практика са екзархийски служители, са Иван К. Радов (1844–1912), провадийски свещеник, бивш учител и ръководител на църковно-училищната община, а впоследствие е протосингел на митрополит Симеон Варненски и Преславски и иконом поп Христо Василиев, архиерейски наместник в Свищов (1812–1882). Тези трима новаци на политическата сцена има биографията на участващите в УНС Н. Икономов и Хр. Черковналиев – те започват от учителството и преминават в религиозните и общинските структури. Това е професионалната и социалната група, която нараства двойно от УНС в събранието за княз и православно бяло и черно духовенство има 24 представители, което представлява една внушителна група от 9.84 % от депутатите. – едно недостигнато никога повече ниво.

Не трябва да се забравя, че те са сравнително монолитна като идейна настройка и влияние група, а и каноничната йерархия предотвратява всякаква възможност за центробежни действия. Затова митрополитите и свещениците са необходими на ВРОУ като лица, които гарантират, че събранието за избор на княз няма да бъде компрометирано и и ще приеме подготовеният от руската дипломация кандидат. Гаранцията против всяка изненада е и решението на руския комисар да посочи и практически да назначи бившия Екзарх Антим I за председател на събранието, помощник му е Григорий Доростоло-Червенски, а епископ Климент Браницки мотивира избора на княз Александър I [Гешева, Й. 2001, с. 33–34; Петков, Ст. П. 2000, с. 9–20]. Триумфът на религиозните водачи е пълен и за мнозина бъдещето им като политически лидери е естествено гарантирано. Това обаче ще се окаже само инерция от едно славно време.

Духовниците помагат много със своята политическа дейност на неочаквания, но неизбежен исторически процес. Църквата вече не е единствен, основен институционален играч, който олицетворява и ръководи нацията. Държавата вече е факт и както пред всяко модерно общество, и пред българското е неизбежен процесът, винаги обозначаващ с термина секуларизация. Българският случай на „отделянето на църквата от държавата“ няма много общо с познатите в европейски мащаб процеси и се концентрира основно върху намаляване на политическата роля на религиозните дейци.

Интересното е, че лидери на другите религиозни деноминации в събранието няма въпреки възможността за избор. В УНС представителите на турците, гърците и евреите са 17 души – 7.39%. Сред тях са и религиозните водачи, които участват единствено по политически причини, тъй като ВРОУ избягва проблеми с постановленията на Берлинския договор и практически те са назначени от княз Дондуков-Корсаков. Договорът отделя достатъчно внимание на въпроса и според чл. 5 се изисква осигуряване на религиозно равновесие, еднакви права и свободи

за всеки гражданин и идентични права при заемането на граждански постове. Загова единият от двамата избрани турци – шуменският депутат хаджи Сюлейман – се появява в събранието само след намеса на администрацията. Дватама гръцки търговци обаче могат да претендират, че са избрани – единият „по звание“ – председателят на градския съвет в Балчик Янаки Комнино (Йоанис Комнин), а другият е Щерю (Стерю) Анастасиади, избраният от Варна.

В събранието за избор на княз общият брой на малцинствените представители и в количествен, и процентен дял нараства на 26 (21 турци, 1 арменци и 4 гърци) – което е 10.66%. Те могат да претендират, че са в парламента единствено по волята на избирателите. Подобно самочувствие не е лишено от основание. При гърците има и известна приемственост, тъй като Янаки Комнино отново е изпратен в парламента от своите съграждани от Балчик и Каварна. От Варна са избрани видният търговец Д. Парусиядис и , дългогодишният член на училищното настоятелство на гръцките училища Стефан Кос. Пападополо, с което се подчертава доминацията на гръцкото население в региона. Арменците са представени от члена на вероизповедната община Мавян. От същия град са избрани и двама турци: Тютюнджи Осман ага и Хафуз ага Бергозли. Първият си извоюва правото на местен лидер, избран и по-късно. Варненският окръг излъчва седем представители и е единственият, който избира само един българин – бившият вицегубернатор Никола Даскалов, а всички други са представители на малцинствата – 2 турци, 3 гърци и един арменец. Явно в случая избраните гласни от средите на малцинствата работят в синхрон и осигуряват своето регионално и национално представителство.

Веднага трябва да се подчертае, че от договорения между руската и турската дипломатии турски елит в УНС само един депутат отново получава правомощия – разградчанинът Ахмед Ефенди Душубек, който е сред най-избраните турци в първите години след Освобождението. Така регионите с преобладаващо или значително турско население излъчват нови хора, но това не означава, че толкова бързо се оформя някаква постоянна група с политически амбиции и партийно позициониране. Само петима от тях по-късно отново са депутати, но началото на процеса за формиране на малцинствените водачи е безспорен факт.

От свободните професии, които изискват специализирано образование, в състава на УНС медиците са деветима – 3.91%, и са най-многобройната прослойка, завършила висше образование. Те имат сериозна роля като членове на събранието и при създаването на Конституцията. Голямата изненада в този случай обаче е, че нито един от тези лекари не намира място в събранието. Избрани са петима дипломирани доктори: В. Караконовски, Д. Кирович, Ив. Енчев, Минчо Ц. Цачев и Стоян Р. Радославов. Причините за тази пълна подмяна и намаленото им присъствие не трябва да се търсят само в една посока, но няма как да се подмине очевидният факт, че те всички са част от руската окупационна администрация, ползват се с нейното пълно доверие, а и цялата им съдба е свързана основно със Северната империя както като служебно положение, така и като персонална съдба. Позициите им като губернски, окръжни и градски лекари и ръководители на болници са достатъчни за получаване на обществено доверие без груба намеса от страна на властта. По образование те са плод на Военномедицинското училище в Цариград и факултетите в Париж, Виена и Москва, но от тях само двама завършват кариерата си, а и земния си път в Родината – верният приятел на Алеко Константинов д-р Ст. Радославов и д-р М. Цачев, а останалите трима обвързват своята професионална и персонална съдба с чужбина. В политиката те остават само с участието на руския посолски лекар в Цариград В. Каракановски в делегацията, която е изпратена да поднесе изборния акт на княз Александър I, и упоритото присъствие на д-р М. Цачев във вътрешната политика. Като представители на свободна професия те отдават своите сили основно за промяна на жизнения статус на българите, а политическата кариера е само допълнение към биографията им.

В УНС има 12 души с дипломи на юристи (5.21%) и те имат ключово значение за изработването на Конституцията. А пред тях стои задачата и да институционализират предстоящото модернизиране на бившата османска провинция в европейска държава. От тях в събранието за избор на княз попадат само половината – М. Балабанов; П. Каравелов; Д. Греков; Хр. Стоянов; х. Ив. Хаджипенчович и Яков Геров, като трябва да се отбележи, че първите трима вече

имат статус на национални лидери – те са сред малцината, избрани на две места, и всеки от тях може да твърди, че има достатъчно биографични натрупвания да бъде сред лидерите на изпълнителната власт. Намаленият брой на юристите с пълно образование се компенсират само от двама притежатели на дипломи – Михаил Паничерски и Петър Василев Оджакков. И двамата са възпитаници на Новорусийския университет в Одеса, и двамата са привлечени във администрацията на ВРОУ и логично имат подкрепа при избора им съответно в Балчик и Търново.

Не може да не се подчертае, че „отсъстващите“ в събранието юристи съвсем не са случайни. Големият отсъстващ е д-р К. Стоилов, но той вече е ангажиран със задачата да поеме поста на частен секретар на бъдещия държавен глава. Не е избран и Ив. Касабов – несъмнено най-плодотворната личност по отношение на авторството на знаменити документи на българската революция от времето на легиите, ТБЦК и Васил Левски. От тази висока класа са отсъстващите д-р К. Помянов, както и завърналият се окончателно в Русия Вл. Палаузов. В УНС те са представители на българите от Виена и Одеса и това обяснява отсъствието им от вота. Любопитното е, че първият ще има сериозна реализация в политиката, а другият ще направи научна кариера, за да доживее ликвидацията на делото на своето семейство – Одеското българско настоятелство. Към последните двама трябва да прибавим и третият „външен“ юрист – Андрей Стоянов, пристигнал в България като част от губернските управления във Варна и Видин и предпочел да продължи службата си в Русия. Съдебното ведомство все пак се оказва пристан за много обществено познати лица. Те се появяват в УНС като членове на различни съдилища и отново получават доверие за участие при избора на княз. Такива са Ив. Данев, П. Манолов, Лука Радулов, Дим. Маринов, Н. Михайловски, Ив. Кършовски, Стоил Д. Попов, Киряк Цанков и В. Диамандиев.

Други приемат чиновническото си битие и с малки изключения не се включват повече в политиката. Повечето назначени от ВРОУ в съдебната система, без да имат образование, повтарят своя мандат и в новото събрание. Повечето са бивши търговци и общественици: Ангел Иванчов (Войнович) от Лом, Дим. Караманов и Дим. Любенов от Кюстендил, Дим. Кръстич, Дим. Катранов и Г. Ненович от Свищов, Г. Кирков от Плевен, Гено Чолаков от Силистра, Ст. Симеонов от Шумен, Н. Стойчев от Русе и Н. Калипетровски от Провадия. Тази на пръв поглед разнородна по своето минало група сред най-устойчивите и най-успешно трансформирала се в новия парламент. От нея отпадат малцина. Повече са отпадналите от изборния процес представители на българската диаспора, които пристигат с руската армия. От тях се появяват само споменатият вече М. Паничерски и К. К. Василев. Всички те ще предпочетат за своята реализация полето на свободните професии и администрацията.

В УНС докоснали се до и практикували учителската професия са 63 човека – 27.39%, като 49 от тях основно се занимават с преподаване. Трябва да се отбележи, че немалка част от търговците, религиозните дейци, творците и чиновниците по време на своето израстване започват като педагози и едва впоследствие поемат по други житейски пътеки – търговци и религиозни водачи. По-голямата част от тях получават правото да участват в конституционното събрание благодарение не на професията и на избора от страна на гражданството, а на основание служебното си положение, което заемат във Временната руска окупационна власт.

Тенденцията се забелязва и при този избор. От групата на просветителите в УНС отпадат 50% от всички, които някога са били преподаватели. Това означава, че те правят своя обществен и професионален избор. След УНС учителите влизат в три, често допълващи се в различните времена роли – едни стават чиновници, други се заемат с обществени дейности, а трети остават в сферата на просветата, която често се оказва спасителен пристан в бурните политически отношения. Не може да се отрече, че чиновническата кариера, от сферата, представлява едно сериозно предизвикателство и персонален дразнител за лична кариера и просперитет на довчерашните учители. Те рядко се ангажират с депутатството и участват в изработването на Конституцията в бъдеще време ще реализират само 59 депутатски мандата, което е доста епизодично участие в законодателната власт. Няма как да не се отчете това бързо излизане от политическата сфера и професионално преориентиране на тънкия национален елит. Затова в I

ВНС се вливат изключително малко нови лица произлизащи от средите на учителството – Ан. Германов от Никопол, Ант. Цанков от Свищов, Д. Коцов от София и няколко по-малко известни фигури, но и те са част от временната администрация и което е по-важно, те са близки до консервативните сили в българското общество.

Промяната сред групата на поборниците също изглежда сериозна. От най-старите, онези, които са включени в революцията от Г. Раковски изчезват знакови фигури и практически остават само една трета. Кръгът на Васил Левски също е сериозно редуциран по време на изборите за събранието. От членовете на БРЦК и частните комитети остават половината – от 40 в УНС в събранието за избор на княз са избрани 20 човека. Тази пропорция се спазва при всички групи на ангажираните със мероприятията около освобождението на страната. Ако в УНС 80 от тях могат с основание да заявят, т.е. повече от една трета, че са имали прояви и поведение, което ги нарежда сред категорията на „поборниците“, то в следващото събрание те са редуцирани наполовина като обем и процент.

Търговците и предприемачите са най-голямата група в УНС и логично е те да запазят своето сериозно присъствие. Трудно е да се покаже точният процент, тъй като има хора, за които няма информация, но по някои външни белези тази група отново е половината от депутатите. Разбира се, има отказали участие, но има и нови лица. Увеличаването на представителите на духовенството някак автоматично води и до появата на хора, които са свързани със старите икономически структури на търговия и производство на стоки. Достатъчно е да се споменат Димитър и Илия Бурови, Димитър Селвели, Иван Сребреников, В. Холевич, Христо Генов, Цочо Маринов и др., които са фигури както от регионален, така и от национален мащаб в сферата на търговията. По важното в случая е тяхната идейна и политическа привързаност към консервативното течение. Те са третата група гарант за руската администрация, против всякакви непредвидени изненади. Това се вижда от цялостното им поведение и в бъдеще – това са хора, които в повечето случаи предпочитат да стоят настрана от активната политика и ако се включват в нея, това е само при сериозни проблеми в политическия живот. От тази група близо 30 души например се появяват във Второто велико събрание в Свищов, за да гласуват поисканите от княза пълномощия. Завидна политическа упоритост и твърдост, която някои успяват да запазят дълги години.

Членовете на събранието са интересна амалгама, създадена от малко контролиран вот, сериозна персонална мощ, икономически и културни връзки, минало и настояще, като все пак, като първи политически опит за излъчване на изцяло народно представителство, трябва да подчертаем, че промяна в заетия с изграждането на държавата има. Процесът е практически незабележим, поради липсата на ярки прояви, контрол на властта и желание да се тръгне най-после към самостоятелно развитие.

Събранието за избор на княз сформира първата национална институция и от този момент, не само в международноправно отношение, но и във вътрешната политика определена от конституционната рамка, започва самостоятелното функциониране на възкръсналата българска държава. Наличието на държавен глава дава възможността страната да търси своето място на международната сцена, но което е по-важното, да се опита да хармонизира политическите отношения в обществото и оформи самоуправляващите се механизми на администрацията. Това е лебедовата песен на голяма част от най-активните участници във възрожденското общество. Тяхната мисия завършва успешно. Със създаването на държавата и определянето на законовата рамка и персоналните те завършват своята човешка и обществена мисия. Разбира се, част от тях продължават своето дело на политическата сцена. Всички герои на скритите драми и политико-театрални постановки са известни, тяхната роля е позната. Нацията показва, че все пак има сили да се организира.

Остава само един неразрешен историографски спор – Първо Велико ли е събранието за избор на княз? Самите съвременници и участниците в него нямат яснота по въпроса. По сте-

чение на обстоятелствата протоколи не се водят нито през 1879 г., нито за обявеното за II ВНС, свикано през 1881 г. Когато през 1886 г. свиканото събрание за избор на нов княз, който да замести абдикирания под натиск Александър I, изненадващо дебатът води дотам, че то се обявява за III ВНС, което влиза в протоколите на всички събрания след това [Танкова, В., Стрезова, А. 2013, с. 92–93]. От там нататък, чак до 1991 г., а вероятно и при свикването на следващото Велико, номерацията на този тип събрания следва тази логика.

Проблемът е в това кое доминира при свикването на събранието – договорът от Берлин или конституционният текст. Несъмнено събранието произтича от клаузите на Берлинския договор и то е предвидено заедно със събранието на „нотабилите“, които свикани, получават и правото не само да изработят основния закон, но и да посочат начина за избор и сформирание на „княжеското събрание“. Традицията обаче трудно ще бъде преодоляна, а и вече е почти невъзможно в историографски, и особено в практически план. Затова несъмнено най-доброто определение в случая ще е да се използва: „Събрание за избор на княз (I ВНС)“, за което спомага и последният акт на Събранието за избор на княз. На 27 юни 1879 г. княз Александър полага клетва пред събраните специално за това депутати – акт, оповестен като възвание в първия брой на Държавен вестник: „Като положихме определената в член тридесет и четвъртий на Конституцията клетва, Ний встъпихме на Българский Княжеский престол“. Последната стъпка все пак е съобразена с членовете на Конституцията.

Таблица 1. Депутатите в събранието за избор на княз – 17 април-27 юни 1879 г.

№	Име	Окръг	Участие в УНС	Участие в избора и длъжност
1	Али Ефенди	Осман Пазар	–	ДА
2	Али Риза Бей	Русе	–	ДА
3	Анастас Т. Кунчев	Ловеч	ПО ЗВАНИЕ	ДА
4	Анастас Николов	Видин	–	ДА
5	Ангел Иванчов (ВОЙНОВИЧ) Врачанец	Лом	ПО ЗВАНИЕ	ДА
6	Андрей Николов Германов	Никопол	ИЗБРАН	ДА
7	Анко Цветанов	София	ИЗБРАН	ДА
8	Антон Цанков	Свищов	–	ДА
9	Ариф Татар	Шумен	–	ДА
10	Архимандрит Константин	Плевен	ПО ЗВАНИЕ	ДА
11	Атанас Андонов Хранов	Кюстендил	ПО ЗВАНИЕ	ДА
12	Атанас Андреев	Търново	–	ДА
13	Атанас Каракашев	Рахово	–	ДА
14	Атанас П. Иванов	Търново	–	ДА
15	Атанас Цеков Мечкарски	Берковица	ИЗБРАН	ДА
16	Ахмед Ефенди Душубек/Дусладжи	Разград	НАЗНАЧЕН	ДА
17	Ахмед Ньюфус Назър	Шумен	–	ДА
18	Бони Харизанов	Осман Пазар	–	ДА
19	Бончо Тодоров	Берковица	–	ДА
20	Бърни Г. Бърнев	Разград	–	ДА
21	Васил Иванов Диамандиев	Кюстендил	ПО ЗВАНИЕ	ДА
22	Васил Р. Мазников	Дупница	ПО ЗВАНИЕ	ДА
23	Хаджи Васил Холевич	Балчик	ПО ЗВАНИЕ	ДА
24	Васил Шишков	Орхание	–	ДА
25	Василий И. Попов	Разград	ПО ЗВАНИЕ	ДА
26	Вербан Гергюв	Силистра	–	ДА
27	Власи ХАДЖИПЕТРОВ Балевски	Ловеч	ИЗБРАН	ДА
28	Вълчо Лозанов	Видин	–	ДА
29	Гато Стоянов Шишков	София	ИЗБРАН	ДА
30	Гачо Цаков	Видин	ИЗБРАН	ДА

31	Гено Атанасов Чолаков	Силистра	ПО ЗВАНИЕ	ДА
32	Георги Бошнаков	Търново	–	ДА
33	Георги Яковлев Кирков	Плевен	ПО ЗВАНИЕ	ДА
34	Георги Манов	Самоков	–	ДА
35	Георги Петров	Берковица	–	ДА
36	Георги Радославов	Търново	–	ДА
37	Георги Смилов	Търново	–	ДА
38	Георги Тишев	Ловеч	–	СЕКРЕТАР
39	Георги х. Костов	Плевен	–	ДА
40	Георгие Даскал	Търново	–	ДА
41	Григор Димитър Караманов	Кюстендил	ИЗБРАН	ДА
42	Григор Димитров Начович	Свищов	ПО ЗВАНИЕ	ДА
43	Григор Димитров Начович	София	–	ВТОРИ МАНДАТ
44	Джорджо Момчев	Търново	–	ДА
45	Димитраки Селвели	Русе	–	ДА
46	Димитър Атанасов Буров	Търново	–	ДА
47	Димитър Панайотов Греков	София	ПО ЗВАНИЕ	ДА
48	Димитър Панайотов Греков	Рахово		ВТОРИ МАНДАТ
49	Димитър Поптонеv Енчев	Силистра	ПО ЗВАНИЕ	ДА
50	Димитър Йотов	София	ИЗБРАН	ДА
51	Димитър Караначев	Свищов	–	ДА
52	Димитраки /Димитър/ Константинов	Шумен	ИЗБРАН	ДА
53	Димитър Коцов	София	–	ДА
54	Димитър Николов Чуков	Дупница	ПО ЗВАНИЕ	ДА
55	Димитър Пеков	Рахово	ИЗБРАН	ДА
56	Димитър Попниколов /Николов/ Пъшков	Ловеч	ПО ЗВАНИЕ	ДА
57	Димитър Поппетров Любенов	Кюстендил	ИЗБРАН	ДА
58	Димитър Парусиади	Варна	–	ДА
59	Димо Хаджигендов	Никопол	ИЗБРАН	ДА
60	доктор Васил Караконовски	Ловеч	–	ДА
61	доктор Димитър Кирович	Търново	–	ДА
62	доктор Иван Енчев	Силистра	–	ДА
63	доктор Минчо Ц. Цачев	Търново	–	ДА
64	доктор Стоян Рафаилов Радославов	Шумен	–	ДА
65	Драган Киряков Цанков	Търново	ИЗБРАН	ДА
66	Драган Киряков Цанков	Русе	–	ВТОРИ МАНДАТ
67	Екзарх Антим	Видин	ПО ЗВАНИЕ	ПРЕДСЕДАТЕЛ
68	Епископ Браницки Климент	Търново	ПО ЗВАНИЕ	ДА
69	Епископ Велички Партений	Лом	–	ДА
70	Желяз Георгиев Попов	Добрич	–	ДА
71	Живко Ненин	Белоградчик	–	ДА
72	Иван Данев	Русе	ПО ЗВАНИЕ	ДА
73	Иван Драсов	Ловеч	–	ДА
74	Иван Попхристов Кършовски	Провадия	ПО ЗВАНИЕ	ДА
75	Иван Недев Гюзелев	Габрово	ИЗБРАН	ДА
76	Иван Николов	Тутракан	–	ДА
77	Иван Николов	Провадия	–	ДА
78	Иванчо Съйнов	Рахово	ИЗБРАН	ДА
79	Иван Христов Сребърников	Самоков	ПО ЗВАНИЕ	ДА
80	Иван Степанов Иванов	Търново	–	ДА
81	Иван Стойнов Цанин	Враца	ИЗБРАН	ДА
82	Иван Хаджи Цонев	Добрич	–	ДА
83	Иван Цветков Каранов	Дупница	ИЗБРАН	ДА
84	Иван Доспевски	Самоков	ПО ЗВАНИЕ	ДА

85	Иванчо Николаев Тончев	Враца	ПО ЗВАНИЕ	ДА
86	Иванчо Панчев	Силистра	–	ДА
87	х.Иванчо Хаджипенчович	Русе	ИЗБРАН	ДА
88	Иванчо Х. Стоянов	Ески Джумая	–	ДА
89	Иконом поп Христо Василев	Свищов	–	ДА
90	Илийчо Стоянов	Търново	–	ДА
91	Илия Ат. Буров	Търново	–	ДА
92	Илия Д. Шиваров	Търново	–	ДА
93	Илия Денчев Табаков (Денчоолу),	Севлиево	ПО ЗВАНИЕ	ДА
94	Илия Хаджистефанов Бобчев	Елена	ИЗБРАН	ДА
95	Илия Ц. Щърбанов	Лом	ПО ЗВАНИЕ	ДА
96	Исмаил Даави Катиби	Шумен	–	ДА
97	Исмаил Мальмюдюру	Шумен	–	ДА
98	йеромонах Кирил Партениев	Враца	–	ДА
99	Йончо Тодоров	Враца	–	ДА
100	Юрдан Хаджиниколов Хаджибакалов	Елена	ИЗБРАН	ДА
101	Йордан С. Наумов	Берковица	ПО ЗВАНИЕ	ДА
102	Йордан Хаджи Петков	Елена	–	ДА
103	Калчо Симеонов Дренков	Габрово	ПО ЗВАНИЕ	ДА
104	Камен Манчев Дограмаджията	Враца	–	ДА
105	Кандо Иванов	Враца	–	ДА
106	Качо Станков	Берковица	–	ДА
107	Кирил К. Василиев	Радомир	ПО ЗВАНИЕ	ДА
108	Кирияк Антонов Цанков	Тутракан	ПО ЗВАНИЕ	ДА
109	Киро Стоянов	Осман Пазар	–	ДА
110	Колю Попов	Севлиево	–	ДА
111	Костаки Иванов/ич/ Анков	Враца	ПО ЗВАНИЕ	ДА
112	Костаки Маринов Димитров	Русе	ИЗБРАН	ДА
113	Кръстю Байчев Кръстев	Осман Пазар	ПО ЗВАНИЕ	ДА
114	Кули Кутинчев	Русе	–	ДА
115	Лука Хаджистоев Хаджипавлов	Златица	ИЗБРАН	ДА
116	Лука Радулов	Рахово	ПО ЗВАНИЕ	ДА
117	Мавян	Варна	–	ДА
118	Марко Димитриев Балабанов	Търново	ПО ЗВАНИЕ	ДА
119	Марко Димитриев Балабанов	Русе	–	ВТОРИ МАНДАТ
120	Марко Велюв	Видин	–	ДА
121	Марко Иванов	Берковица	–	ДА
122	Мехмед Таиб Тапуджи	Провадия	–	ДА
123	Мехмед Х. Джеферов	Провадия	–	ДА
124	Минко Радославов	Търново	–	ДА
125	Минчу Златев	Севлиево	–	ДА
126	Миню Колев	Търново	–	ДА
127	Митко /Димитър/ Маринов Банов	Лом	ПО ЗВАНИЕ	ДА
128	Митко Петров	Радомир	–	ДА
129	Митре Стойков	София	–	ДА
130	Митрополит Варненски и Преславски Симеон	Шумен	ПО ЗВАНИЕ	ДА
131	Митрополит Григорий Доростоло-Червенски	Русе	ПО ЗВАНИЕ	ВИЦЕПРЕДСЕДАТЕЛ
132	Митрополит Иларион Кюстендилски	Кюстендил	ПО ЗВАНИЕ	ДА
133	Митрополит Пелагонийски Евстати	Самоков	ПО ЗВАНИЕ	ДА
134	Митрополит Самоковски Доситей	Самоков	ПО ЗВАНИЕ	ДА
135	Митрополит Софийски Мелетий Зографски	София	ПО ЗВАНИЕ	ДА

136	Михаил Димчев	Ловеч	ИЗБРАН	ДА
137	Михаил Паничерски	Балчик	ПО ЗВАНИЕ	ДА
138	Михо Минков Гълъбов	Севлиево	ИЗБРАН	ДА
139	Младен Цеков	Видин	–	ДА
140	Мюфти Джибах Ефенди	Добрич	–	ДА
141	Найден Геров	Шумен	–	ДА
142	Начо М.Начов	Ловеч	–	ДА
143	Невсим Хасан Ага	Шумен	–	ДА
144	Неделко Г. Витков	София	–	ДА
145	Неделчо Мумджиев	Ески Джумая	–	ДА
146	Неделчо Попов	Разград	–	ДА
147	Нено Лулчов	Златица	–	ДА
148	Нестор Марков	Плевен	–	ДА
149	Нешо Цолов	Орхание	–	ДА
150	Никола Стоянов Михайловски	Елена	ПО ЗВАНИЕ	КВЕСТОР
151	Никола С. Стойчев	Русе	ПО ЗВАНИЕ	ДА
152	Никола Чернокожев	Ловеч	–	ДА
153	Николай Хаджистоянов Балкански	Силистра	ИЗБРАН	ДА
154	Никола Георгиев Даскалов	Самоков	НАЗНАЧЕН	КВЕСТОР
155	Никола Георгиев Даскалов	Варна	–	ВТОРИ МАНДАТ
156	Николай Искров Калипетровски	Провадия	ПО ЗВАНИЕ	ДА
157	Николай Н. Вачов	Никопол	ПО ЗВАНИЕ	ДА
158	Никола Петров	Разград	ПО ЗВАНИЕ	ДА
159	Николи Първулов	Видин	–	ДА
160	Николчо Хаджиантонов Хаджидинов	Враца	ИЗБРАН	ДА
161	Нино Петров Островски	Рахово	ИЗБРАН	ДА
162	Нино Ралчев	Рахово	–	ДА
163	Осман Фалкъла ага	Добрич	–	ДА
164	Павел Пенчев	Никопол	–	ДА
165	Павел Попов /Поппетров/ (Патъо чорбаджи)	Орхание	ИЗБРАН	ДА
166	Панайот Х. Радков	Търново	–	ДА
167	Параскев В. Пейов	Тутракан	ИЗБРАН	ДА
168	Петко Иванов Бакарджиев	Търново	–	ДА
169	Петко Стойчев Каравелов	Русе	ИЗБРАН	ВИЦЕПРЕДСЕДАТЕЛ
170	Петко Стойчев Каравелов	Видин	–	ВТОРИ МАНДАТ
171	Петко С. Вълнаров	Разград	–	ДА
172	Петко Рачов Славейков	Търново	НАЗНАЧЕН	ДА
173	Петко Хитов	Никопол	–	ДА
174	Петрун Николов	София	–	ДА
175	Петър Иванов Бянов	Силистра	ПО ЗВАНИЕ	ДА
176	Петър Василев Оджаков	Търново	–	ДА
177	Петър Вълков	Орхание	–	ДА
178	Петър Манолов	Силистра	ИЗБРАН	ДА
179	Петър Атанасов Чернев	Русе	ИЗБРАН	ДА
180	Пею Динчев	Силистра	–	ДА
181	Първан Попов	Берковица	–	ДА
182	Радо Живков	Видин	–	ДА
183	Райчо П. Христов	Габрово	–	ДА
184	Рашид Ага	Русе	–	ДА
185	Сава Илиев Сирманов	Габрово	ПО ЗВАНИЕ	ДА
186	Сава Хаджи Иванов	Елена	–	ОТСЪСТВА
187	Свещ. Димитър Галювец	Лом	–	ДА

188	Свещеник протонарий Антоний Попов	Плевен	–	ДА
189	Свещ. Атанас Попов Виденов	Белоградчик	–	ДА
190	Свещ. Георги Стоянов	Видин	–	ДА
191	Свещ. Иван К. Радов Провадийски	Провадия	–	ДА
192	Свещ. Йоаникий Стойков Радомирски	Радомир	–	ДА
193	Свещ. Кръстьо Лобошки	Радомир	–	ДА
194	Свещ. Михаил Пейчев Радибошки	Радомир	–	ДА
195	Свещ. протонарий Никола Т. Икономов	Разград	ИЗБРАН	ДА
196	Свещ. Сакеларий Христо В. Черковналиев	Силистра	ИЗБРАН	ДА
197	Свещеник Стоян Вълнаров	Тутракан	–	ДА
198	Свещеник Цоко Драганов	Видин	–	ДА
199	Симеон Гл. Хайдутров	Плевен	–	ДА
200	Спас Атанасов Тумпаров	Самоков	ПО ЗВАНИЕ	ДА
201	Хаджи Стамат Симеонов	Шумен	ПО ЗВАНИЕ	ДА
202	Стефан Атанасов Границки	Кюстендил	ИЗБРАН	ДА
203	Стефан Енев	Орхание	–	ДА
204	Стефан Иванчев Медарев	Севлиево	–	ДА
205	Стефан Кос. Пападопуло	Варна	–	ДА
206	Стефан Русков Берон	Осман Пазар	ОТ УЧРЕЖД.	ДА
207	Стефан х. Гендов	Никопол	–	ДА
208	Стоил Димитров Попов (Стоил Ефенди)	Русе	ПО ЗВАНИЕ	ДА
209	Стоичко Николов	Кюстендил	–	ДА
210	Стоян Иванов	Златица	–	ДА
211	Табак Али Ефенди	Осман Пазар	–	ДА
212	Теодораки Димитракиев Хаджитошев	Враца	ИЗБРАН	ДА
213	Тодор Живков	Белоградчик	–	ДА
214	Тодор Иванов Джебаров /Джабаров/	Шумен	ПО ЗВАНИЕ	ДА
215	Тодор Маргаритов	Плевен	–	ДА
216	Тодор Минев	Силистра	–	ДА
217	Тодор Николов	Разград	–	ДА
218	Тодор П. Иванов	Търново	–	ДА
219	Тодор Радев Тодоров	Силистра	ИЗБРАН	ДА
220	Тома Васильев	Орхание	–	ДА
221	Тоне Иванов Крайчов	София	–	ДА
222	Трифон Лозанов Панов	Лом	–	СЕКРЕТАР
223	Тютюнджи Осман-Ага	Варна	–	ДА
224	Х. Захари х. Гюров Христович	Самоков	ИЗБРАН	ДА
225	Х. Йончо Хаджистоянов	Орхание	ИЗБРАН	ДА
226	х. Стоян Хаджипанов	Търново	ИЗБРАН	ДА
227	Хаджи Хатиб Мадаралъ	Шумен	–	ДА
228	Хаджи Ибрахим Х. Мустафа	Търново	–	ОТСЪСТВА
229	Хаджи Каранфил Трану	Варна	–	ДА
230	Хаджи Шакир Мутлу Мюезин	Шумен	–	ДА
231	Хафуз ага Бергозли	Варна	–	ДА
232	Хафъз Мустафа	Търново	–	ОТСЪСТВА
233	Христо Владев Владимир	Севлиево	–	ДА
234	Христо Генев	Севлиево	–	ДА
235	Христо Н. Конкилев	Габрово	–	ДА
236	Христо С. Грънчаров	Дупница	ПО ЗВАНИЕ	ДА
237	Христо Савов	Търново	–	ДА
238	Христо Ненчев Самсаров	Ески Джумая	ПО ЗВАНИЕ	ДА
239	Христо Симидов	Рахово	–	ДА
240	Христо Спиридонов Попнедев	Севлиево	ПО ЗВАНИЕ	ДА

241	Христо Стоянов Векиларчев	Кюстендил	ПО ЗВАНИЕ	ДА
242	Христо Тодоров Стоянов	София	ИЗБРАН	ДА
243	Цано Нинов	Видин	–	ДА
244	Цветан Димитров	Никопол	–	ДА
245	Цветко Илчов Начов, /Цвятко Чорбаджи/	София	ИЗБРАН	ДА
246	Цеко Велчев	Рахово	–	ДА
247	Цеко Петров	Берковица	–	ДА
248	Цочо Спасов Маринов	Ловеч	–	ДА
249	Яков Геров	Силистра	ПО ЗВАНИЕ	ДА
250	Янаки Комнино	Балчик	ПО ЗВАНИЕ	ДА

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Алманах на..., 1911 – Алманах на българската конституция, Пловдив, 1911. [Almanah na..., 1911 – Almanah na balgarskata konstitutsiya, Plovdiv, 1911.] (In Bulgarian)

Гешева, Й. 2001 – Й. Гешева. Държавната институция Велико народно събрание (1879–1911). София, 2001. [Gesheva, Y. 2001 – Y. Gesheva. Darzhavnata institutsiya Veliko narodno sabranie (1879–1911). Sofia, 2001.] (In Bulgarian)

Дряновски, Б. 2004 – Б. Дряновски. Княз Александър I Батенберг и Варна. Варна: Славена, 2004. [Dryanovski, B. 2004 – B. Dryanovski. Knyaz Aleksandar I Batenberg i Varna. Varna: Slavena, 2004.] (In Bulgarian)

Манолова, М. 2003 – М. Манолова. Нормотворческа дейност на временното руско управление в България (1877–1879 г.). София, 2003. [Manolova, M. 2003 – M. Manolova. Normotvorcheska deynost na vremennoto rusko upravlenie v Bulgariya (1877–1879 g.). Sofia, 2003.] (In Bulgarian)

Палангурски, М. 2007 – М. Палангурски. Избирателната система в България (1878–1911 г.). В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2007. [Palangurski, M. 2007 – M. Palangurski. Izbiratelnata sistema v Bulgaria (1878–1911 g.). V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2007.] (In Bulgarian)

Палангурски, М. 2014 – М. Палангурски. Учредителите: участниците в Учредителното народно събрание в Търново (10.II.–16.IV.1879 г.): енциклопедичен справочник. София: Сиби, 2014. [Palangurski, M. 2014 – M. Palangurski. Uchreditelite: uchastnitsite v Uchreditelnoto narodno sabranie v Tarnovo (10. II. – 16.IV.1879 g.): entsiklopedichen spravochnik. Sofia: Sibi, 2014.] (In Bulgarian)

Палангурски, М. 2019 – М. Палангурски. Башите на българската конституция. Велико Търново: Фабер, 2019. [Palangurski, M. 2019 – M. Palangurski. Bashtite na balgarskata konstitutsiya. Veliko Tarnovo: Faber, 2019.] (In Bulgarian)

Палангурски, М., Атанасова, С. 2020 – М. Палангурски, Св. Атанасова. Нови щрихи към първообраза на Търновско конституция. –Годишник на Историческия факултет, Т. IV, бр. 1, 2020 239–277. [Palangurski, M., Atanasova, S. 2020 – M. Palangurski, Sv. Atanasova. Novi shtrihi kam parvoobraza na Tarnovsko konstitutsiya. –Godishnik na Istoricheskiya fakultet, T. IV, br. 1, 2020 239–277.] (In Bulgarian)

Петков, Ст. П. 2000 – П. Ст. Петков. Климент Браницкий и Търновски, архиеп и държавник (1878–1901). В. Търново, 2000. [Petkov, St. P. 2000 – P. St. Petkov. Kliment Branitskiy i Tarnovski, arhierey i darzhavnik (1878–1901). V. Tarnovo, 2000.] (In Bulgarian)

Спомени за Учредителното..., 1979 – Спомени за Учредителното събрание от 1879 г. Състав. Елена Стателова, Зина Маркова. София: Изд. на Отечествения фронт, 1979. [Spomeni za Uchreditelnoto..., 1979 – Spomeni za Uchreditelnoto sabranie ot 1879 g. Sastav. Elena Statelova, Zina Markova. Sofia: Izd. na Otechestvenia front, 1979.] (In Bulgarian)

Стоилов, К. 1996 – Д-р Константин Стоилов. Дневник. Част I. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1996. [Stoilov, K. 1996 – D-r Konstantin Stoilov. Dnevnik. Chast I. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 1996.] (In Bulgarian)

Стрезова, А. 2018 – А. Стрезова. Докладите на британския генерален консул Уилям Гиффорд Палгрейв за българското Учредително събрание в Търново. – Епохи, XXVI, кн. 2, 2018. [Strezova, A. 2018 – A. Strezova. Dokladite na britanskiya generalen konsul Uilyam Giford Palgreyv za balgarskoto Uchreditelno sabranie v Tarnovo. – Epochi, XXVI, kn. 2, 2018.] (In Bulgarian)

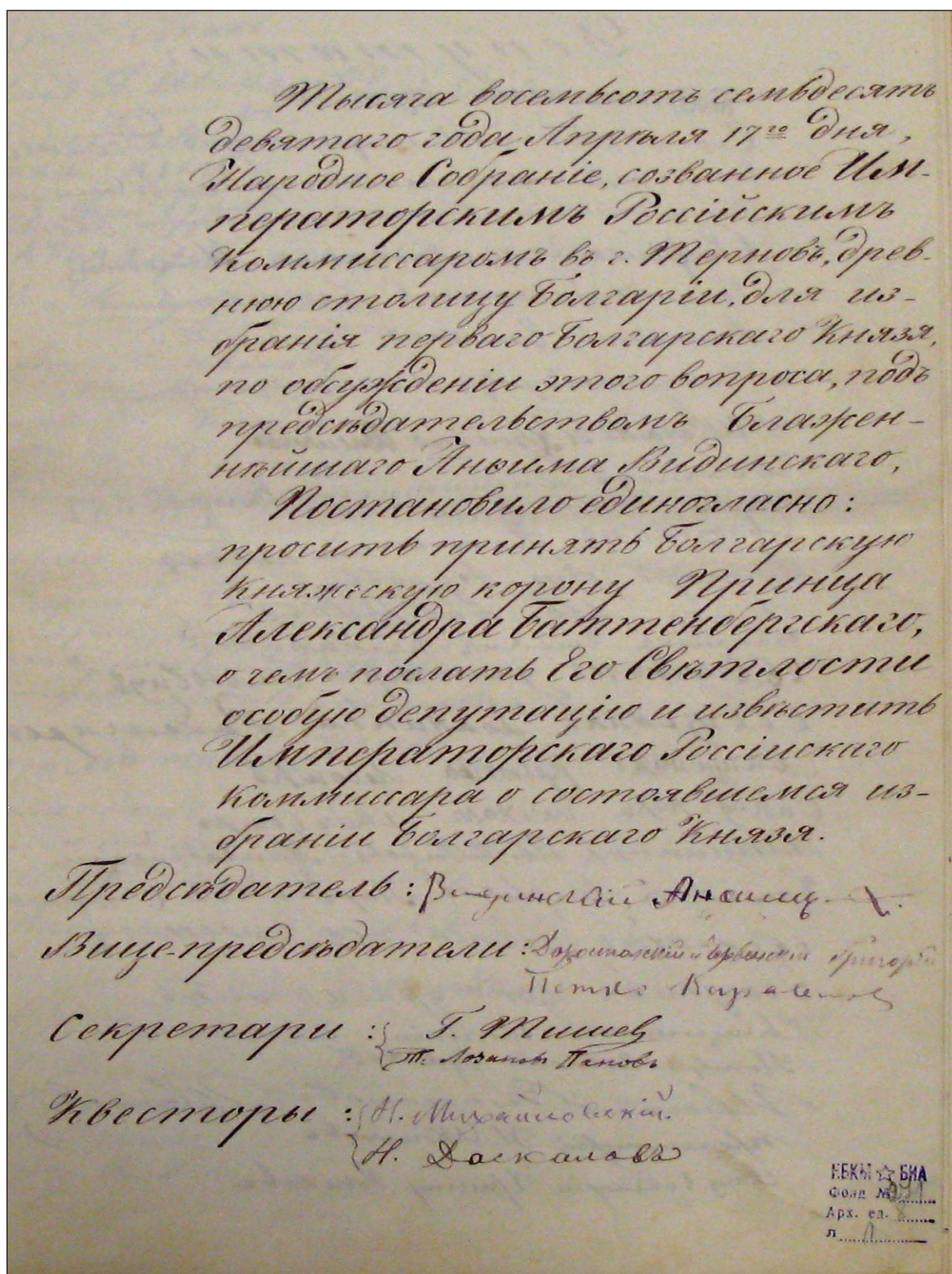
Танкова, В., Стрезова, А. 2013 – В. Танкова, А. Стрезова. Още веднъж за избора и инвеститурата на княз Александър I през 1879 г. – В: Историки, Т. 6. 2013, 92–106. [Tankova, V., Strezova, A. 2013 – V.

Tankova, A. Strezova. Oshite vednazh za izbora i investiturata na knyaz Aleksandar I prez 1879 g. – V: Istoriki, T. 6. 2013, 92–106.] (In Bulgarian)

Учредително българско..., 2009 – Учредително българско народно събрание в Търново 1879 г. Дневници. Състав. М. Бошнакова. София, 2009. [Uchreditelno balgarsko..., 2009 – Uchreditelno balgarsko narodno sabranie v Tarnovo 1879 g. Dnevniitsi. Sastav. M. Boshnakova. Sofia, 2009.] (In Bulgarian)

Учредителното..., 2004 – Учредителното събрание 1879 г. Документи. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2004. [Uchreditelnoto..., 2004 – Uchreditelnoto sabranie 1879 g. Dokumenti. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2004.] (In Bulgarian)

Акът за избиране на княз Александър I за български владетел

Допутати:

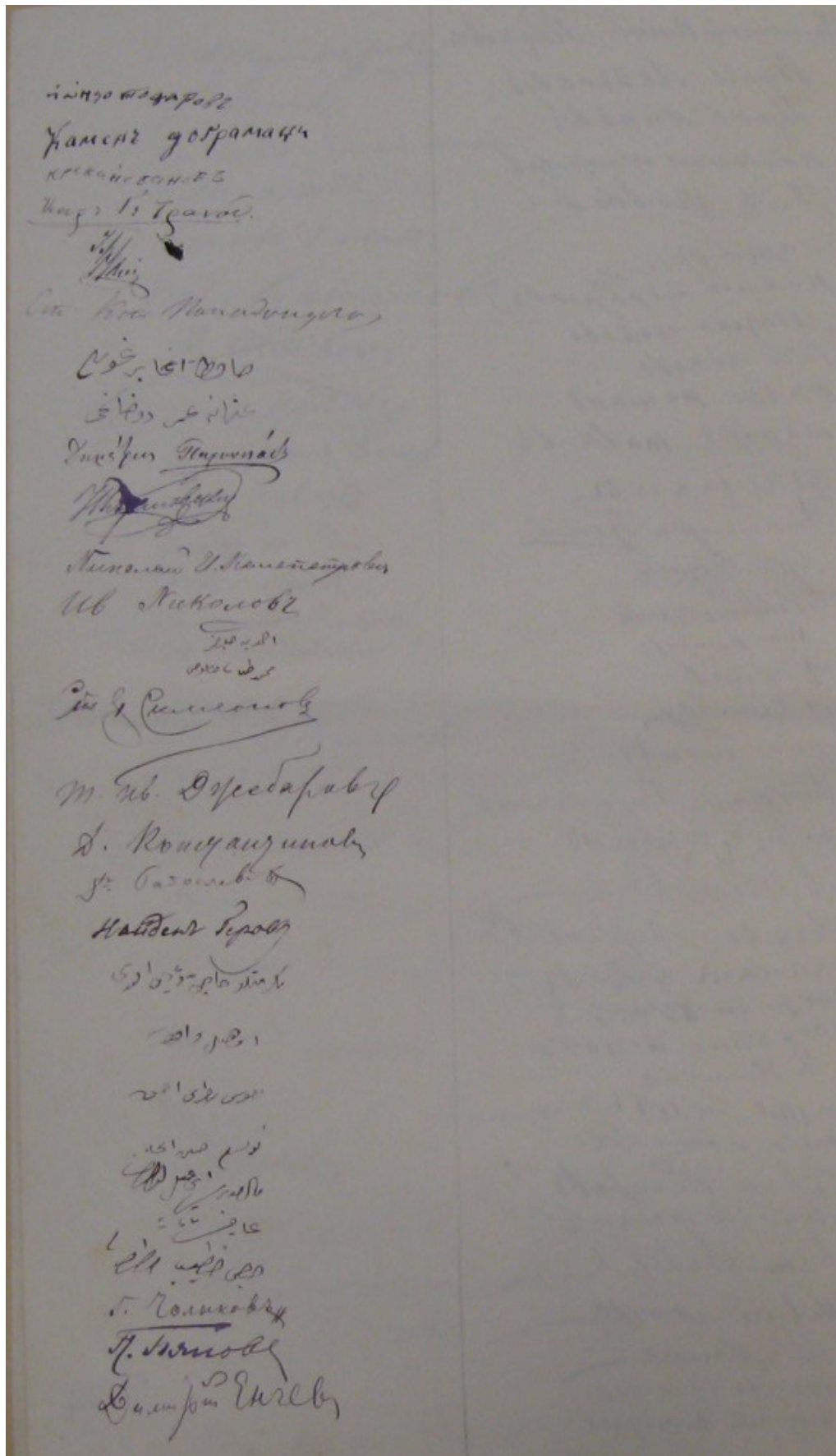
- + Кієвський митрополит Іларіон
- + Саліковський Митрополит Доситей.
- + Варненський и хресовський митрополит Симеон
- + Пелласский и Лазаревский митрополит Евстахій
- + Сосрийский митрополит Менестій
- + Ватиканский епископ Каммерер
- + Римский епископ Каретий
- " Прехимандрит Канцлер
- " Уполномоченный Васильев
- Доктор Димитрий Курович
- Священник Анастасия Попов
- Димитрий Ст. Буров
- Петро Ув. Татарский
- Священник Стефан Владимиров
- Священник Дмитрий Гаврилов
- Священник Иоанний Радомирский
- Священник Кривошубский
- Священник Михаил Радомирский
- Священник Ив. Радомирский - Градомирский
- Градомирский Кирилл Мартынов С. Архангельский
- Священник Гейра от священств
- Священник цоко градомирский
- Священник Антоний
- Петро Васильев Орлов
- Иван Иванович Иванов
- Протоиерей Н. Уполномоченный
- Свящ. (иерарх) Христу Волкова

Андрей
 Дурову Мошрову
 Імѣхъ сѣхъ
 Шибъ С. Шибарову
 Христу Іакову
 МНЮ КОЛЕВЪ
 Шибъ Ан. Бурову
 РАДЪСЛАВЪ ТРАПЦА
 Свѣтъ Маму М. Чаревъ
 Ан. Іо. Иванову
 Шарко В. Тарабанову
 Х. Бѣхъ сѣхъ Іакову
 Драганъ Ганкову
 Георгие Таткем
 Георгиу С. Босмакову
 Христу Старицѣву
 Імѣхъ Іакову Іакову
 Стефанъ Іакову Младшѣ
 МХХ МНЮВЪ ТАЛАВЪ
 ХРИСТЪ ГЕНЮВЪ
 Іакову МНЮВЪ
 Імѣхъ знаме
 Христу Владѣ Владимірову
 Анастасъ Купрову
 Іоанну Василіу Каракошѣ
 С. Н. Пискову
 М. Димитрову
 Н. Чернокомѣву
 Н. Пискову
 Христу Свѣтъ
 Маму М. Маму

БЕРНІСЪ БНА
 Сона М
 Арх. сѣхъ
 л. 2

Владимир Кемпел
Юрдан А. Стефанов
Юрета, Н. Бачваров
Уија См. Тобрич
Стефан П. Осприч
Друштво Младост
Б. Мисирков
Коро Антониј
УМБозељ
К. Смирнов
Друштво М. Крушев
Друштво Коммуниста
С. Миљев
Младост Петровић
Н. Машинић
С. Ј. Поповић
К. Тривч
М. Мисирков
Н. Мисирков
Н. Симеоновић
Н. Симеоновић
Друштво Младост
Д. Мисирков
Д. Мисирков
Антониј Мисирков

С.А. Мухомаровъ
Г. Мановъ
Ха Јанко Селинъ
Павла Поповъ
Николае Кривошея
М. Васильевъ
В. Устиновъ
Николае Голубовъ
Стефанъ Димитровъ
Лука Петровъ
Илија Илија
Стефанъ Илија
Димитровъ П. Петровъ
Ур. С. Стефановъ
Василе П. Петровъ
Иванъ Ур. Карановъ
Василе П. Стефановъ
Кривошея Стефановъ
Антонъ Кривошея
Григоръ П. Карановъ
Д. П. Любеновъ
Стефанъ А. Граничкѣ
С. Милевицѣ
Николае П. Стефановъ
М. Стефановъ.

Мисир Вананов
 Мисир Димитров
 Д-р Иван Енчев
 М. Ватмански
 Стефан Давидов
 Вупан Терзиов
 Иванко Станков
 Мисир Минков
 Д. Тирова
 Мисир Стонов
من جيبه او اندي
عائنه
 изончо Чонков
 Димитр Хонков
 М. Манюшев
 Т. Попов
 Д-р В. Ставров
 Димитр Ставров
 Иванко Ставров
 Честико Димитров
 Димитров
 Мисир К. Крайков
 Спасе Попов
 Димитр Иванов
 М. Т. Ванков
 Мисир Иванков
 Мисир М. Иванов
 Т. Сивков
 Т. П. Енакиев

211
 5

